

Отримано: 13 січня 2020 року

Прорецензовано: 23 січня 2020 року

Прийнято до друку: 29 січня 2020 року

e-mail: natali.korotka@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-9(77)-246-249

Коротка Н. В. Формування мотивації навчальної діяльності в процесі вивчення англійської мови при навчанні аспірантів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 246–249.

УДК: 378.147:811.111

Коротка Наталія Володимирівна,
доцент кафедри іноземних мов за професійним спрямуванням
Державний університет інфраструктури та технологій

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРИ НАВЧАННІ АСПІРАНТІВ

Стаття посвячена вивченню етапів формування мотивації навчальної діяльності у процесі вивчення іноземної мови при навчанні аспірантів, розглянуті роботи, присвячені мотивації навчальної діяльності. У цій роботі під мотивацією розуміється система спонукальних імпульсів, що направляють навчальну діяльність, у разі позитивної установки викладача, на більш глибоке вивчення іноземних мов, їх вдосконалення і прагнення розвинути потреби пізнання іноземної мовної діяльності. У статті сформульовані етапи формування мотивації навчальної діяльності, які повинні лягти в основу організації процесу навчання іноземних мов в методичній системі, що практикується в навчанні аспірантів.

Ключові слова: освіта, іноземні мови, методика викладання, навчальна діяльність, мотивація, індивідуалізація, принцип, викладач, студент, аспірант.

Nataly V. Korotka,
docent of Kyiv State University of Infrastructure and Technologies

MOTIVATION IN THE PROCESS OF LEARNING ENGLISH WHEN TEACHING POST – GRADUATE STUDENTS

The article is devoted to the study of the stages of formation of motivation of educational activity in the process of learning a foreign language in the training of post graduate students. Rapid development of different forms of teaching foreign languages, changes in social and cultural life involves changing demands of our society for the whole education and particularly learning foreign languages. Since some students do not have physical need of using foreign languages as a means of communication, one of the most important factors which stimulate the process of communication in a foreign language is motivation in leaning foreign languages. In our paper motivation is referred to as a system of motives which leads the learning process to thorough knowledge of foreign languages with the positive aim of teachers. We have formulate the specific methodical principle underlying in the organization of teaching foreign languages to post graduates students. It was considered different ways of forming a positive sustainable motivation of graduate students' educational activity. The formation of such motivation should not use one way, but all the ways in a certain system, in complex, because one of them, without others, cannot play a decisive role in the formation of post graduate students motivation.

Key words: education, foreign languages, methods of language teaching, studies, motivation, individualization, principle, teacher, student, post graduate student.

Необхідність формування в учнів високорозвинених внутрішніх мотивів навчальної діяльності обумовлена ідеями особистісно-орієнтованої педагогіки. Зміна пріоритетів у сфері соціальних цінностей на сучасному етапі розвитку нашого суспільства сприяла розробці нової парадигми освіти, що передбачає створення умов для прояву суб'єктності учня.

Проблема мотивації навчальної діяльності відноситься до найважливіших напрямів наукових досліджень, що викликала підвищений інтерес з боку філософів, психологів, соціологів, педагогів (Б. Г. Анан'єв, П. К. Анохін, Н. А. Бернштейн, Р. Р. Бірбіх, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, А. Н. Арсен Мірзоян-Зимній). У більшості праць мотивація інтерпретується і досліджується в складі людської діяльності як найважливіший компонент її структури; розглядаються механізми виникнення мотивів та їх роль у здійсненні різних видів діяльності.

Проблема формування мотивації навчальної діяльності вирішувалася в теорії і практиці за комплексом напрямків: як психологічна категорія (В. Р. Асєєв, В. К. Вилюнас, В. І. Ковальов, А. Н. Леонт'єв, В. С. Мерлін, С. Я. Рубінштейн, Б. А. Сосновський); як чинник, що визначає ефективність навчальної діяльності (Ю. М. Орлов, Т. З. Савочкіна); в ряді робіт виявлялися психолого-педагогічні основи формування мотивації школярів (К. І. Божович, Ю. М. Кулюткін, А. К. Маркова, Н. Р. Морозова, Л. С. Славіна, Р. С. Сухобська); досліджувалися потреба в знанні, інтерес до навчання (О. С. Гребенюк, М. А. Данилов, В. С. Ільїн, В. М. Матюхіна, Г. І. Щукіна); визначалася структура і динаміка навчальної мотивації (І. А. Васил'єв, Р. Р. Бірбіх, Н. І. Мешков, Л. Б. Юшкова); обґрунтовувалися педагогічні підходи до розвитку мотиваційної сфери учнів (Ю. К. Бабанський, М. М. Скаткін, І. Я. Лернер, П. І. Підкасистий).

У цілому ряді досліджень висвітлені різні питання становлення навчальної мотивації студентів (В. М. Аксьонова, А. Н. Букіна, Ю. В. Варданян, А. А. Вербицький, Т. А. Кольцова, І. Б. Коротяєва, Н. І. Мешков, Ю. К. Чернова).

У методиці викладання іноземної мови досить гостро стоять такі питання, як: допомога дитині перебороти мовний бар'єр, а також розвиток інтересу та любові до вивчення іноземної мови. Тому дуже важливо зацікавити аспірантів вивченням іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення, знайти необхідну мотивацію та пояснити значущість володіння іноземною мовою як основним засобом міжкультурного спілкування.

Саме мотивація виступає провідним психологічним чинником успішного оволодіння іноземною мовою. Навчальна мотивація учнів, на думку А. Маркова, залежить від наявності в них інтересу до навчального процесу [10, с. 36]. Головним у розвитку інтересу до вивчення іноземної мови є втримання початкової мотивації і всілякої її підтримки. Цього можна

досягти двома способами. По-перше, бачити успіхи і не помічати невдачі. Бо невдача часто призведе до розчарування, а розчарування – до браку мотивації, що, в свою чергу, веде до прямої відмови зробити ще одну спробу.

Успіх веде до перемоги, перемога – до мотивації, а мотивація – до бажання перемогти й нових успіхів. Другий спосіб полягає в «навчанні граючись» або «граючись навчати» [3, с. 225]. Ще Ж. Руссо стверджував, що «гра є одним із найхарактерніших виявів дитячої природи, що має велике значення у формуванні особистості людини» [Цит. за: 3, с. 226]. Гра у навчальному процесі покликана створювати мотивацію, збуджувати інтерес, розвивати комунікативні навички. Під час гри аспіранти позасвідомо засвоюють і закріплюють досить багато матеріалу.

Результати досліджень методистів і психологів засвідчують, що використання дидактичної гри активізує навчально-пізнавальну діяльність, умотивовує навчальну діяльність, сприяє розвитку творчого мислення [6, с. 90].

Для розвитку індивідуальної мотивації в навчанні іноземної мови необхідно дотримуватись двох основних умов. Перша умова полягає в новизні діяльності. Потрібно використовувати нові навчально-методичні комплекси з абсолютно новими типами завдань, з якими аспіранти не працювали раніше. Іншою умовою є наявність можливості для прояву самостійної роботи, що здатна викликати різні внутрішні переживання, таким чином сприяючи розвитку позитивної мотивації в навчальному процесі. Також позитивна мотивація підвищується за допомогою змагання. Тому важливо проводити різноманітні конкурси й змагання відповідно до теми уроку.

Важливим є розвиток мотивації колективних досягнень, що розвивається за допомогою включення аспірантів в парну та групову роботу. Результат колективної діяльності напряму залежить від готовності кожного учня включити власні зусилля задля досягнення загальної колективної мети [12, с. 205].

Вивчення іноземної мови досить тісно пов'язане з культурою народу, оскільки поняття культура та мова є нероздільними. Навчальна програма вищого навчального закладу передбачає ознайомлення аспірантів з основними національними звичаями, традиціями та реаліями країн, мова яких вивчається. Для формування країнознавчої мотивації потрібно допомагати аспірантів займатися листування, обмінами листівками, фотографіями з іншими учнями англійськомовних країн. Найголовніше у процесі вивчення іноземної мови пам'ятати, що на уроці іноземної мови, учні повинні почуватися, як в іншій країні.

Особливу увагу варто звернути на оформлення кабінету іноземної мови. Окрім звичайної необхідної наочності, необхідно, щоб присутня була символіка та прапор країни, картинки з визначними місцями, портрети відомих письменників та науковців. Тобто, усі реалії країн, мову яких вивчають аспіранти, необхідно повинні бути присутніми для стимулювання інтересу до традицій та культури, мови. На рівень активності аспірантів позитивно впливає емоційність навчально-виховного процесу та створення самої доброзичливої атмосфери в процесі навчання [14, с. 37]. Вивчення іноземної мови за допомогою пісень, римів, віршів, а також використання вербальних та невербальних опор призводить не тільки до підтримки початкової мотивації, а також до розвитку інтересу вивчення іноземної мови, що є надважливо.

Урок іноземної мови обов'язково повинен бути оснащений наочними предметами, адже домінуючим ще залишається образне мислення. Тому будь-яке методично виправдане й дидактично доцільне використання предметного унаочнення є ефективним засобом впливу на пам'ять, а також процес усвідомлення значення цієї одиниці. Визначальною умовою привертання уваги аспірантів до вивчення іноземної мови є широке використання яскравих ілюстрацій, що здатні бути цілком адекватними завданням й цілям навчання іноземної мови. Багато уваги на уроках іноземної мови потрібно приділяти використанню яскравого та цікавого наочного матеріалу, що здатний підвищувати ритм заняття, інтерес, тобто безпосередньо впливати на мотивацію навчання.

Аналіз наявної літератури показав, що на сьогодні немає єдиної думки або однозначного вирішення цієї проблеми, а саме, що ж таке мотивація загалом і мотивація навчальної діяльності зокрема. Пошук шляхів вирішення питання про мотивацію навчання можливий у плані психологічних досліджень цього напрямку, де розглядаються психологічні основи мотивації.

За словами І. О. Зимньої, «мотив – це те, що пояснює характер цієї мовної дії, тоді як комунікативний намір висловлює те, яку комунікативну мету переслідує мовець, плануючи ту чи іншу форму впливу на слухача» [2, с. 55].

Згідно до психологічних досліджень мотивації та інтересу при навчанні іноземної мови зусилля викладача повинні бути спрямовані на розвиток внутрішньої мотивації аспірантів, яка виходить з самої діяльності і володіє найбільшою спонукальною силою. Внутрішня мотивація визначає ставлення аспірантів до предмету і забезпечує просування в оволодінні іноземною мовою. Якщо аспіранта спонукає займатися сама діяльність, коли йому подобається говорити, читати, сприймати іноземну мову на слух, дізнаватися нове, тоді можна сказати, що у нього є інтерес до предмету «іноземна мова» і забезпечені умови для досягнення певних успіхів.

І. В. Соловйова, розглядаючи проблему підвищення навчальної мотивації до вивчення іноземної мови, наводить модель навчальної мотивації Золтана Дернаєя, компонентами якої є наступні:

- 1) інтегративність (позитивне сприйняття досліджуваної іноземної мови і культури, прагнення вивчаючих мову інтегрувати себе в культуру мови і стати схожими на носіїв мови);
- 2) інструментальність (прагматична вигода, яку учні сподіваються витягти в результаті засвоєння іноземної мови);
- 3) значимість спільноти носіїв мови, що вивчається (прагнення учня стати частиною референтної групи шляхом придбання якості, яка відрізняє її володіння англійською мовою);
- 4) ставлення до носіїв мови, що вивчається (прагнення до безпосереднього контакту з ними);
- 5) культурний інтерес (сприйняття продуктів культури, пов'язаних з іноземною мовою та її носіями і переданих засобами масової інформації);
- 6) лінгвістична впевненість (переконання, що цілі, поставлені при вивченні іноземної мови, посилені і досяжні);
- 7) оточення (вплив батьків, сім'ї, друзів, зокрема, їх відносини до іноземної мови, що вивчається, та її носіїв) [15].

Таким чином, посилюючи кожен компонент окремо і всю систему в цілому, можна підвищити і результативність процесу вивчення іноземної мови.

Багато викладачів і дослідників пропонують свої ефективні способи підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Так, О. В. Наумова [13] пропонує наступні способи: 1) створення спеціально розробленої системи вправ, ви-

конуючи які учні відчували б результат своєї діяльності; 2) залучення емоційної сфери у процес навчання; 3) педагогічний вплив викладача, зокрема наявність стимулів і підкрплень; 4) використання на заняттях аудіовізуальних засобів; 5) використання особистісної індивідуалізації. Крім того, підвищення мотивації йде через: 1) залучення учнів у самостійну роботу на уроці; 2) проблемність завдань і ситуацій; 3) контроль знань умінь і навичок; 4) країнознавчий матеріал; 5) доброзичливе ставлення. Використання на заняттях сучасних педагогічних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних (соціальні мережі, блоги, вікі тощо.), має великий вплив на формування позитивної мотивації до вивчення іноземної мови.

Отже, при навчанні аспірантів необхідно враховувати, що формування стійкого рівня мотивації вимагає від викладача врахування особистого досвіду студентів, інтересів та схильностей, емоцій і почуттів, статусу в колективі. «Підвищуючи мотивацію до вивчення іноземної мови, ми підвищуємо і рівень її засвоєння і як додатковий позитивний ефект отримуємо підвищення успішності з цього предмету і суб'єктивну задоволеність» [3, с. 224].

З вищесказаного ми бачимо, що в даний час є достатня кількість досліджень в психології та методиці викладання іноземних мов, що дозволяють використовувати їх в подальших пошуках вирішення проблеми і здійснити ціннісний підхід у розгляді шляхів і методів формування позитивної стійкої мотивації до навчальної діяльності.

У прагненні підвищити мотивацію до вивчення свого предмета, «точкою опори» для викладача іноземної мови в аспірантурі має стати, на наш погляд, розуміння того, що в силу своїх вікових особливостей (старше 20 років) аспіранти орієнтовані не стільки на процес, скільки на результат [4, с. 9]. Виходячи з цього, на першому ж занятті необхідно пояснити практичну значимість вивчення іноземної мови для написання і захисту дисертації, а також подальшої наукової діяльності. Завдання викладача – донести інформацію про те, що в нормативних документах з підготовки дисертаційного дослідження прописані вимоги до обов'язкового використання іноземних джерел з їх включенням до списку літератури, очної та/або заочної участі у зарубіжних конференціях, яка передбачає вміння написати не тільки текст іноземною мовою, але й вести ділове листування з видавництвами. Мотивуючим моментом може стати можливість підвищення відсотка оригінальності дисертації за рахунок включення в текст дисертації своїх перекладних матеріалів, адже цей матеріал являє новизну не лише завдяки новій дослідницькій інформації, але й як продукт самостійного осмислення і формулювання.

Для підтримки лінгвопізнавальної мотивації дуже важлива тісна тристороння співпраця «аспірант – викладач іноземної мови – науковий керівник». Ми поділяємо думку Н. К. Іванової в тому, що науковий керівник може і повинен брати активну участь у підборі наукової літератури для читання та реферування, по можливості бути присутніми на вступному та кандидатському іспиті з іноземної мови, на навчальних аспірантських конференціях іноземною мовою, що буде сприяти, в першу чергу, «підтриманню в аспіранта внутрішніх мотивів для формування стійкого інтересу до процесу вивчення іноземної мови» [4, с. 9].

Для аспіранта, який освоює іноземну мову, вкрай важливо знати, для чого вона йому знадобиться, тому що цей процес займає чимало часу, вимагає наполегливості, ретельності і великих зусиль. Однією з проблем є те, що прагнення вивчити мову може поступово зникнути, тому завдання викладача – підтримувати високий рівень залученості під час всього курсу. Аспіранти повинні бути зацікавлені у засвоєнні іноземної мови не тільки через бажання завершити свій навчальний процес з добрим балом за підсумковою атестацією. Важливо усвідомлювати значимість даної дисципліни для побудови подальшої професійної діяльності.

Звідси можна зробити висновок, що мотивація – один з найважливіших, ключових факторів, здатних значно вплинути на бажання засвоювати нові дисципліни студентами будь-кого віку. Особливо це стосується навчання у сфері іноземних мов. Саме завдяки вірно сформованій мотивації навчальна діяльність для аспірантів набуває динамічності, учні свідомо підходять до завдань, поставлених перед ними викладачем, і самі направляють самостійні та групові заняття до мети – повноцінного засвоєння предмета [7, с. 108]. Створення короткострокових і довгострокових особистих цілей має основоположне значення при роботі з аспірантами. Вони часто прагнуть до реалізації конкретного проекту, пов'язаного з інноваціями, подальшого отримання ступеня і зацікавлені в продовженні кар'єри. Нові знання збагачують не тільки інтелект, але й кругозір аспірантів, що істотно впливає на наступні досягнення.

Розглянемо основні фактори, що впливають на формування мотивації аспіранта ВНЗ в рамках засвоєння предмета «Іноземна мова».

1. Досягнення мети дослідження. Це завдання можна віднести до першорядного у вивченні іноземної мови. Можливість досліджувати зарубіжні джерела інформації, а також наукові роботи колег з інших країн сприяє найбільш великому розкриттю теми основного дослідження аспіранта і допомагає сформувати більш точну точку зору.

2. Представлення результатів дослідження, значущих в міжнародному науковому товаристві. Удосконалення знань з іноземної мови дозволяє аспірантам публікувати свої наукові роботи у зарубіжних виданнях, що вважається на нинішній момент важливою частиною успішної наукової діяльності. Крім того, деякі вітчизняні ВНЗ організовують студентські науково-практичні конференції іноземною мовою, в яких так само беруть участь і аспіранти, що є дуже цінним досвідом [17, с. 146].

3. Розвиток комунікативної компетенції. Високий рівень володіння іноземною мовою дозволяє аспірантам брати безпосередню участь у міжнародних конгресах та конференціях, вести полеміку з іноземними авторами за темою дослідження.

Таким чином аспіранти отримують можливість не тільки своєчасно отримувати та аналізувати результати сучасних наукових досліджень, спілкуватися з колегами та іншими авторитетними зарубіжними вченими, а й ділитися своїми досягненнями. Однією з цілей вивчення дисципліни «Іноземна мова» в аспірантурі вищого навчального закладу є спілкування у науковому та професійному середовищі. Таке спілкування має бути грамотним та відображати повний спектр отриманих аспірантом знань. По мірі вирішення завдань того чи іншого етапу навчання іноземної мови досягається ще одна мета – подолання психологічного бар'єру, що заважає комунікації [11, с. 530]. Крім того, вивчення іноземної мови вимагає врахування особистих інтересів аспірантів в тій області досліджень, яку вони обрали основною для себе [8, с. 48]. Ці фактори істотно впливають на професійне зростання.

4. Кар'єрний ріст. Навчання іноземної мови вдосконалює навички мовної комунікації, що дозволяє підвищити свою конкурентоспроможність і на вітчизняному, і на зарубіжному ринках праці. Високий рівень володіння іноземною мовою так само є істотним фактором при виборі зарубіжними роботодавцями претендентів на вакантні посади.

5. Роль педагога. На ефективність методики викладання багато в чому впливає як компетенція і досвід викладача, так і його особистість. Успішним навчання аспірантів можна назвати, якщо викладач поєднує в собі, крім знань з предмету, майстерність артиста і оратора, гарне почуття гумору, дар переконання і харизму. Обов'язковими слід назвати навички психолінгвістики та лінгводидактики.

6. Цифрові технології. Важливо відзначити, що в якості ще одного мотиваційного фактора при вивченні аспірантами іноземної мови є використання сучасних технологій. З їх допомогою можливо провести такі види самостійної роботи як складання глосарію або потренуватися в аудіюванні. Працювати над глосарієм (тобто, скласти свій словник термінів, стійких виразів і регулярно вживаних слів) можна в Google-документах, які дозволяють підключити до складання всю навчальну групу. Така групова самостійна робота ефективна і в цілях збільшення кількості міжособистісного спілкування аспірантів іноземною мовою.

Завдяки сучасним цифровим технологіям викладач здатний контролювати процес самостійного навчання аспірантів і виконання ними завдань віддалено, що збільшує щільність надходження нових знань і економить час для роботи в аудиторії [1, с. 185]. За допомогою технологій викладач може проводити контрольні роботи, використовуючи персонально складені опитувальники, тести або творчі роботи. Актуальність подібного підходу очевидна через високу завантаженість аспірантів науковою роботою та професійною діяльністю [5, с. 135].

У результаті зробимо висновок, що описані мотиваційні механізми сприяють не тільки мотивації аспірантів при освоєнні дисципліни «Іноземна мова», а й при правильній практичній реалізації здатні підвищити якість освітнього процесу на третьому шаблі вищої освіти в Україні.

Література:

1. Григорьева Э. К., Григорьева Н. К., Никонова Ю. И. Организация самостоятельной работы аспирантов по изучению иностранных языков с применением цифровых технологий. *Казанский вестник молодых ученых*. 2018. Т. 2. № 5 (8). С. 184–186.
2. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. М.: Просвещение, 1978.
3. Зосюк К. В. Дидактична гра на уроках англійської мови як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. *Таврійський вісник освіти*. 2013. №4 (44). С. 224–229.
4. Иванова Н. К. О совершенствовании языковой подготовки аспирантов: из опыта изучения мотивации. *Современные научные технологии. Региональное приложение*. 2008. № 3. С. 7–13.
5. Капустина Д.М., Коротаяева И.Э. Использование компьютерных технологий при обучении иностранному языку в авиационном вузе. *Научно-методический семинар кафедр Факультета иностранных языков*. 2016. № 6. С. 130–140.
6. Качалов Н. А. О повышении мотивации обучения иноязычному речевому общению на начальном этапе языкового пед. ВУЗа. *Мотивационные аспекты профессионально-ориентированного обучения иностранному языку в ВУЗе. Межвузовский сб. науч. тр.* М., 2007. С. 46–52.
7. Кубачева К.И. Мотивация как фактор влияния на успешное обучение иностранным языкам аспирантов медицинских вузов. *Вестник северо-западного государственного медицинского университета им. И. И. Мечникова*. 2017. Т. 9. № 1. С. 107–109.
8. Ласковец М. А. Актуальные проблемы обучения аспирантов иностранному языку в неязыковом вузе. *Современные проблемы науки и образования*. 2014. № 4. URL: <https://www.scienceeducation.ru/ru/article/view?id=13998>
9. Литвиненко І. П. Багатоканальна діяльність – засіб розвитку пізнавальної активності. К.: Просвіта, 2002. 316 с.
10. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте : пособ. [для учителя]. М. : Просвещение, 1983. 95 с.
11. Михеев А. И. Особенности обучения иностранному языку в неязыковом техническом ВУЗе. *Культура поведения в парадигме педагогики ненасилия*. 2006. С. 529–532.
12. Назарчук А. А., Желіхівська Т. М. Формування мотивації та інтересу до вивчення англійської мови на початковому етапі. *Педагогічний дискурс*. Випуск 11. 2012. С. 202–206.
13. Наумова О. В. Формирование мотивации учебной деятельности при изучении иностранного языка в процессе обучения аспирантов. *ЛИНГВИСТИКА И МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ*. Т. 1. 2009. С. 44–60.
14. Роман С. В., Коломінова О. О. Психологічні умови навчання іноземної мови у початковій школі. *Іноземні мови*. 2002. № 1. С. 35–38.
15. Соловьева И. В. Учебная мотивация и практика преподавания английского языка в неязыковом ВУЗе. *Современные научные исследования и инновации*. Июнь, 2012. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2012/06/15610>.
16. Степанов Д. А. Использование мотивационных стратегий при обучении иностранному языку в неязыковом ВУЗе. URL: <http://www.nor-dipo.ru/ru/node/358>.
17. Яновская Г. С. Конференция как научно-практический этап подготовки к сдаче кандидатского минимума по английскому языку. *Недели науки-2017 Факультета ИЯ МАИ-НИУ*. 2017. С. 142–148.